

ULUSLARARASI HUKUK PERSPEKTİFİNDEN TANINMAYAN DEVLETLERİN DURUMUNA BAKIŞ: SOMALİLAND CUMHURİYETİ ÖRNEĞİ

Doç. Dr. Selcen ERDAL*

Arş. Gör. Gülizar Feyza BAYRAK**

Öz

Tanımaya işlemine konu oluşturan en önemli unsur “devlet”tir. Devletin tanınması işlemi, bir bakıma uluslararası toplumu şekillendirmekte ve oldukça önemli hukuki etkiler yaratmaktadır. Bunun yanında, tanınmanın devletin oluşumunu sağlayan unsurlar arasında yer almadığı da genel olarak kabul edilmektedir. Böylelikle, bir devletin tanınmamış olması, onun fiilen var olma gerçeğini değiştirmemekte ve hesaba katılma zorunluluğunu beraberinde getirmektedir.

* Doç. Dr. Selçuk Üniversitesi, Kamu Hukuk Bölümü, Milletlerarası Hukuk Ana Bilim Dalı, Konya, Türkiye | Assoc. Prof., Selçuk University, Faculty of Law, Department of Public Law, International Law Department, Konya, Turkey.

✉ selcenkocaman@hotmail.com • ORCID 0000-0002-1294-3247.

** Arş. Gör., Selçuk Üniversitesi, Kamu Hukuk Bölümü, Milletlerarası Hukuk Ana Bilim Dalı, Konya, Türkiye | Res. Asst., Selçuk University, Faculty of Law, Department of Public Law, International Law Department, Konya, Turkey.

✉ gfeyzakendir@gmail.com • ORCID 0000-0003-4739-4847.

✉ **Atıf Şekli** | Cite As: ERDAL, Selcen/ BAYRAK, Gülizar Feyza: “Uluslararası Hukuk Perspektifinden Tanınmayan Devletlerin Durumuna Bakış: Somaliland Cumhuriyeti Örneği”, SÜHFD, C. 31, S. 1, 2024, s. 2431-2460.

✉ **İntihal** | **Plagiarism**: Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. | This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.

✉ Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır. | This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Buna rağmen, fiilen var olan ve fakat tanınmayan devlet, uluslararası alanda önemli güçlüklerle karşılaşmakta; tanınmama, adeta uluslararası sistemin dışına itilmiş bu yeni devleti, yoksulluğa ve geri kalmışlığa mahkûm etmektedir. “*Somaliland Cumhuriyeti*”, mevcut hiçbir devlet tarafından tanınmamış olmasıyla, bu tespiti doğrulamaya hizmet eden oldukça özel ve önemli bir örnek olarak ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Somaliland Cumhuriyeti, • Somali • Devlet Olma • Tanıma • Tanımama.

AN OVERVIEW AT THE SITUATION OF UNRECOGNISED STATES FROM THE PERSPECTIVE OF INTERNATIONAL LAW: THE REPUBLIC OF SOMALILAND

Abstract

The most important element that constitutes the subject matter of the recognition is the “State”. The recognition of a State, in a sense, shapes the international community and has significant legal effects. It is also generally accepted that recognition is not among the elements that constitute the formation of a State. Thus, the fact that a State is not recognised does not change the fact of its de facto existence and brings with it the obligation to be taken into account. Nevertheless, the de facto but unrecognised state faces significant difficulties in the international arena; non-recognition condemns this new state, which has been virtually excluded from the international system, to poverty and backwardness. “The Republic of Somaliland” is a very specific and important example that serves to confirm this finding, as it is not recognised by any existing state.

Keywords

The Republic of Somaliland • Somalia • Statehood • Recognition • Non-Recognition.

GİRİŞ

Tanıma; bir uluslararası hukuk kişinin, uluslararası toplumda meydana gelen kimi değişiklikleri (olay, durum, belge, iddia vb.) kendi adına onayladığını beyan ettiği ve uluslararası ilişkilerini sözü edilen değişikliklere uygun olarak şekillendirme niyetini ortaya koyduğu bir tek taraflı hukuki işlemdir. Kapsamı oldukça geniş olan bu işlemin en önemli

etkileri ise yeni birimlerin oluşmasının, mevcut uluslararası hukuk kişileri tarafından kabul edilmesinde ortaya çıkmakta ve sözü edilen birimlerin başında “devlet” yer almaktadır.

Devletlerin tanınmasına ilişkin genel kabul gören normatif düzenlemelerin mevcut olmaması, çok yönlü görüş ayrılıklarının ve tutarlı olmayan uygulamaların ortaya çıkmasına neden olmakta; bu durum, uluslararası toplumu çözülmesi oldukça güç bir problemle karşı karşıya bırakmaktadır. Sözü edilen görüş ayrılıklarının belki de en önemli konusu, tanımının hukuki niteliğine ilişkin olanıdır. Nitekim, bir tarafta tanımın açıklayıcı nitelikte bir işlem olduğu, yeni devletin varlığına ve uluslararası hukuk kişiliğine herhangi bir etkisinin bulunmadığı ve yalnızca resmi bir teyit veya kabullenmeden ibaret olduğu savunulurken; bir diğer tarafta devletin kurucu unsurlarından biri olduğunu ileri süren görüşler yer almaktadır. Tüm bunların yanında, konunun uluslararası hukukun kapsamında bulunmadığı ve tamamen siyasi bir mesele olduğu da iddia edilmektedir.

Anlaşılmaktadır ki; öncelikle belirlenmesi gereken, tanımın tanınan devletin hukuki varlığı üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğudur. Bu noktadan hareketle, çalışmada tanıma teorilerine genel hatlarıyla yer verilecek, bu teorilerden herhangi birinin kabulünün doğurduğu/doğuracağı sonuçlar analiz edilecek ve yeni devletin bir uluslararası hukuk kişisi olarak uluslararası topluma katılmasında, tanımın işlevi belirlenmeye çalışılacaktır.

Ardından konu; “Afrika Boynuzu’ndaki en demokratik devlet” olarak nitelendirilen, bağımsızlık ilanının üzerinden 33 yıl geçmiş olmasına ve devletin genel kabul gören kurucu unsurlarını taşımasına rağmen mevcut hiçbir devlet tarafından tanınmayan Somaliland Cumhuriyeti’nde somutlaştırılmaya çalışılacaktır. Bu çerçevede, Somaliland Cumhuriyeti’nin kuruluş sürecine değinilecek, mevcut devletlerin tanımama gerekçeleri ve tanınmamanın doğurduğu sonuçlar ortaya konulacaktır.

I. ULUSLARARASI HUKUKTA DEVLETLERİN TANINMASI

Uluslararası hukukta tanıma, genel bir ifadeyle, “bir uluslararası hukuk kişisinin kendi dışında oluşan bir olayı, durumu, belgeyi veya iddiayı kendi adına geçerli kabul ettiğini ve uluslararası ilişkilerini bu veriler üzerinde devam

*ettireceğini belirttiği bir tek taraflı hukuki işlemdir*¹. Bu noktadan hareketle tanıma işlemini; uluslararası hukuk kişilerinin, uluslararası toplumda meydana gelen birtakım değişikliklere gösterdikleri olumlu tepki olarak nitelendirmek de mümkündür². Böylelikle, işlemin kapsamının son derece geniş olduğu anlaşılmakta; en önemli etkilerinin ise yeni birimlerin oluşmasının/kurulmasının, mevcut uluslararası hukuk kişileri tarafından kabul edilmesinde ortaya çıktığı gözlenmektedir³. Sözü edilen birimlerin başında, şüphesiz “devlet” yer almaktadır.

Yukarıda da belirtildiği gibi, tanıma işleminin temel konusu “devlet”tir. Bununla birlikte hükümetler, uluslararası örgütler, muharipler, asiler, uluslar ve ulusal kurtuluş hareketleri de tanımaya konu olabilmektedir. Uluslararası hukuk doktrininde tartışmalı da olsa; uygulamada, sözü edilen birimlerin uluslararası hukuktan kaynaklanan birtakım haklara ve yükümlülüklerle sahip olmalarının, tanınmaları ile mümkün hale geldiği bilinmektedir. Dolayısıyla, tanıma işlemi bir taraftan uluslararası toplumu şekillendirmekte, diğer taraftan hem tanıyan hem de tanınan birimler bakımından önemli hukuki etkiler yaratmaktadır⁴. Konuya ilişkin genel kabul gören normatif düzenlemelerin mevcut olmaması ise onu, “uluslararası hukukun en güç meselelerinden biri”⁵ haline getirmektedir.

Sözü edilen güçlük, devletlerin tanınması konusunda daha da belirginleşmekte; işlemin açıklayıcı veya kurucu etkisi, geri alınıp alınmaması, mevcut devletler bakımından zorunlu olup olmaması vb. pek çok meselede ortaya çıkan görüş ayrılıkları, birbirinden oldukça farklı tespit ve uygulamaları da beraberinde getirmektedir. Bu durum; yeni devletin

¹ PAZARCI, Hüseyin: Uluslararası Hukuk Dersleri, 3. Kitap, 6. Baskı, Ankara 2019, s. 2.

² AZARKAN, Ezeli: “Devletlerin Tanınması ve 1933 Montevideo Sözleşmesi”, Gazi Antep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 15, S. 4, 2016, s. 1058.

³ PAZARCI, s. 2.

⁴ BRIGGS, Herbert W.: “Recognition of States: Some Reflections on Doctrine and Practice”, The American Journal of International Law, Vol. 43, No. 1, January 1949, s. 114.

⁵ KELSEN, Hans: “Recognition in International Law: Theoretical Observations”, American Journal of International Law, Vol. 35, No. 4, October 1941, s. 605; MALANCZUK, Peter: Akehurst’s Modern Introduction to International Law, 7th Revised Edition, New York 1997, s. 82.

bir uluslararası hukuk kişisi olarak uluslararası topluma katılmasında, tanıma işleminin rolünün belirlenmesinin gerekliliğini ve önemini ortaya koymaktadır.

A. Anlamı ve Hukuki Niteliği

Tanıma, uluslararası hukuk doktrininde ve uygulamada pek çok yönüyle tartışılan bir işlemdir. Devam eden tartışmalar; işlemin niteliği ve hukuki etkileri konusunda, birbirine hayli uzak tespitler içeren görüşlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Öyle ki; bir tarafta tanınmanın devletin kurucu unsurlarından biri olduğunu savunan görüşler yer alırken, bir diğer tarafta konunun uluslararası hukukun kapsamında bulunmadığı ve tamamen siyasi bir mesele olduğu dahi iddia edilmektedir⁶. Anlaşılmaktadır ki; öncelikle belirlenmesi gereken, tanınmanın tanınan devletin hukuki varlığı üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğudur. Zira bu belirlemeyle, işlemin tanımlanması ve niteliğinin tutarlı bir şekilde ortaya konulması yolunda adım atılabilecektir.

Konuya ilişkin en önemli görüşlerden ilki; tanınmanın devletin “*kurucu*” unsurlarından biri olduğunu ileri sürmektedir (kurucu teori). Bu görüş çerçevesinde tanınma; devletin oluşumu için gerekli olduğu kabul edilen “*ülke*”, “*insan topluluğu*” ve “*egemen-üstün kamu otoritesi*” unsurlarının yanında, dördüncü bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Bu görüşte, tanıma işleminin yeni devlete varlık kazandırdığı ve tam yetkili bir ulus-

⁶ Belirtildiği gibi, tanınmanın esasen siyasi bir mesele olduğu da iddia edilmekte ve uluslararası toplumun teşkilatlanmasındaki eksiklikler, bu iddianın temelini oluşturmaktadır. Nitekim mevcut devletler, yeni birliğin “*devlet*” olarak nitelendirilebilmesi için gerekli unsurların var olup olmadığına bizzat karar vermekte; bu açıdan tanıma, sübjektif bir takdir niteliği kazanmaktadır. Uygulanan uluslararası hukukta, yeni kurulan bir devleti tanınmanın, mevcut devletler bakımından zorunluluk arz etmesini sağlayacak bağlayıcı kuralların bulunmaması, konunun siyasi boyutunu güçlendirmektedir. Bu çerçevede, tanıma işlemine ilişkin olarak, siyasi bakış açısının hukuki bakış açısından daha etkili bir duruma geldiği vurgulanmaktadır. Bkz. **CROZAT**, Charles: Devletler Hukukunda Tanıma, (Çev.: Edip F. Çelik), İstanbul 1953, s. 12-13; **KELSEN**, s. 6; **KIRAN**, Abdullah: “Uluslararası Hukukta Devletleri Tanıma ve Tanınma Teorileri”, Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 5, S. 3, Yıl 2017, s. 924; **SHAW**, Malcolm N.: Uluslararası Hukuk, (Çev.: Y. Acer / İ. Kaya / M. T. Demirtepe / G. E. Şimşek), 8. Baskı, Ankara 2018, s. 445.

lararası hukuk kişisinden söz edilmesini mümkün kıldığı savunulmaktadır⁷. Böylelikle, yeni devletin uluslararası toplumda bir uluslararası hukuk kişisi olarak yer alabilmesi, mevcut devletlerin onu tanımaya bağlı kılınmış ve hakkın hâkim devletlerin iradesinden doğacağı kabul edilmiş olmaktadır⁸. Başlıca savunucuları Oppenheim⁹, Lauterpacht¹⁰ ve Kelsen¹¹ olan bu görüşün; -tanınmanın ihtiyari bir işlem olduğu da göz önünde bulundurulduğunda- “*devletin hukuki varlığı sorununu*”, pragmatist bir boyuta taşıdığı görülmektedir¹².

Doktrinde ağırlıklı olarak kabul edilen bir diğer görüş; tanımının “*açıklayıcı*” bir işlem olduğunu savunmaktadır (açıklayıcı teori). Buna göre, yeni devletin kuruluşu; diğer devletlerin ona bunu bahşetmeleri ile

7 ÇÖREK, Dolunay: “Devletlerarası Tanınmanın Kavramsal Analizi Politik, Hukuki ve Etik Boyut”, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 20, S. 2, Aralık 2021, s. 1699-1700.

8 ANZILOTTI, Dionisio: Devletler Hukuku, (Çev.: Sahir Erman), C. 1, İstanbul 1946, s. 122; CROZAT, s. 6; TOURME-JOUANNET, Emmanuelle: “The International Law of Recognition”, European Journal of International Law, Vol. 24, No. 2, 2013, s. 670.

9 Oppenheim, esas itibarıyla, “*devlet*” ile “*uluslararası hukuk kişiliği*”ni birbirinden ayrı görmekte; bir devletin uluslararası hukuk kişiliğini kazanmasının, tanınmasıyla mümkün olduğunu ileri sürmektedir. Bkz. OPPENHEIM, Lassa: International Law, A Treatise, Vol. I (Peace), London-New York-Bombay 1905, s. 108-114.

10 Lauterpacht, günümüzde uluslararası hukuk kişiliğinin temel niteliklerini ve hangi birimlerin uluslararası hukuk kişiliğine sahip olduğunu belirleyen bir uluslararası kurumun bulunmadığını; bu nedenle, yeni devlete uluslararası hukuk kişiliği kazandırmanın, yalnızca “*mevcut devletler*” olduğunu savunmaktadır. Bunun yanında, tanımının koşullarını “*dış bağımsızlık*” ve “*sınırları tam olarak belirlenmiş bir toprak parçası üzerinde etkin bir hükümetin var olması*” olarak belirleyen Lauterpacht, bu koşulları yerine getiren yeni devletin diğer devletlerce tanınmasının bir zorunluluk olduğunu da ileri sürmektedir. Bkz. LAUTERPACHT, Hersch: “Recognition of States in International Law”, The Yale Law Journal, Vol. 53, No. 3, June 1944, s. 385, 428.

11 Kelsen’e göre, bir devlet tanınana kadar yok hükmündedir. Tanınan devlet, tanıma işlemi ile tanıyan devlet bakımından hukuki varlığa kavuşur ve böylelikle uluslararası hukuk bu devletler arasındaki ilişkilere uygulanabilir hale gelir. Bkz. KELSEN, s. 608-609.

12 RYNGAERT, Cedric / SOBRIE, Sven: “Recognition of States: International Law or Realpolitik? The Practice of Recognition in the Wake of Kosovo, South Ossetia and Abkhazia”, Leiden Journal of International Law, Vol. 24, 2011, s. 469.

değil, kendisinin fiilen elde etmesi ile gerçekleşmektedir¹³. Devletin tanınmasının, onun uluslararası hukuk kişiliğine herhangi bir etkisinin bulunmadığını ileri süren bu görüş çerçevesinde; fiilen mevcut olan bir devlet hukuken de mevcut olmakta ve tanıma, bu durumu tanıyan devlet açısından ortaya koyan resmi bir teyit veya kabullenme olarak değerlendirilmektedir¹⁴. Başka bir deyişle, gerekli objektif unsurları taşıyan birliğin, - tanıma işleminden bağımsız bir şekilde- devlet olarak muamele görme hakkını kazandığı vurgulanmakta ve uluslararası hukuk kişiliğinin varlığının, bir dış etkenin “*oluşturucu hamlesini*”¹⁵ gerektirmediği ortaya konulmaktadır¹⁶. Böylelikle tanınma olgusuna, açıklayıcı teoride yalnızca “*kantsal bir değer atfedildiği*”¹⁷ anlaşılmaktadır.

Açıklayıcı teorinin uluslararası içtihat tarafından da teyit edildiği görülmektedir. Örneğin, Karma Hakemlik Mahkemesi, 1 Ağustos 1929 tarihli “*Deutsche Kontinental Gas Gesellschaft Davası Kararı*”nda şu ifadelerle yer vermiştir: “*Uluslararası hukuk yazarlarının büyük çoğunluğu tarafından yerinde olarak kabul edilen görüşe göre, bir devletin tanınması kurucu değil, yalnızca açıklayıcıdır. Devlet kendiliğinden vardır ve tanıma bu işlemi yapan devletlerce, onun varlığının duyurulmasından başka bir şey değildir.*”¹⁸. Bunun yanında, Uluslararası Yugoslavya Konferansı tarafından kurulan Tahkim Komisyonu 1 numaralı mütalaasında, “*diğer devletler tarafından tanınmanın getirdiği sonuçların yalnızca beyan edici olduğunu*” ifade etmiş; 8 numaralı mütalaasında ise “*bir devletin diğer devletler tarafından tanınmasının yalnızca*

¹³ CROZAT, s. 7; GALPIN, Brian: A Manual of International Law, London 1950, s. 10; HARRIS, D. J.: Cases and Materials on International Law, 4th edition, London 1991, s. 139.

¹⁴ BRIGGS, s. 120; MALANCZUK, s. 83; RYNGAERT / SOBRIE, s. 470; SHAW, s. 316-317.

¹⁵ ERTÜRK, Erdem: “Uluslararası Hukukta Tanıma Teorilerinin Eleştirel Değerlendirilmesi”, Ankara Barosu Dergisi, C. 78, S. 1, Yıl 2020, s. 199.

¹⁶ HALL, William Edward: A Treatise on International Law, 2nd edition, Oxford 1884, s. 82; WILLIAMS, John Fischer: “Recognition”, Transactions of the Grotius Society, Problems of Peace and War, Papers Read Before the Society in the Year 1929, Vol. 15, 1929, s. 55.

¹⁷ ERTÜRK, s. 199.

¹⁸ Deutsche Continental Gas-Gesellschaft v. Polish State, Germano-Polish Mixed Arbitral Tribunal, 5 ILR 11, 1 August 1929.

nızca beyan temelinde bir değere sahip olduğunu; böylesi bir tanımın, uluslararası örgütlere üyelikle birlikte, bu devletlerin tanınan siyasi entitenin gerçek olduğuna dair kanaatlerine tanıklık ettiğini ve söz konusu devlete uluslararası hukuk açısından belli hak ve yükümlülükler getirdiğini” belirtmiştir¹⁹.

Değnilmesi gereken bir diğer önemli veri, 26 Aralık 1933 tarihinde imzalanan Montevideo Sözleşmesi’dir²⁰. Zira Sözleşme, devletin yaygın kabul gören unsurlarını ortaya koymasının yanında, tanımaya ilişkin oldukça önemli tespitler de içermektedir. Nitekim Sözleşmenin 3. maddesine göre, “Devletin siyasi varlığı, diğer devletlerin tanınmasına bağlı değildir. Devlet, tanıma gerçekleşmeden önce bütünlüğünü ve bağımsızlığını savunma, kendini koruma ve refahını sağlama ve bunun sonucu olarak, kendisini uygun gördüğü şekilde örgütlenme, menfaatleri doğrultusunda yasal düzenlemeler yapma, hizmetlerini icra etme ve mahkemelerinin yargı yetkilerini ve alanlarını belirleme hakkına sahiptir. Bu hakların uygulanması hususunda, diğer devletlerin uluslararası hukuka göre kendi haklarını uygulamaları haricinde, bir sınırlama yoktur.” Sözleşmenin 6. maddesinde ise “Bir devletin tanınması, yalnızca, tanıyan devletin tanınan devletin kişiliğini uluslararası hukuk tarafından belirlenen tüm haklar ve yükümlülükler ile birlikte kabul ettiğini ifade etmektedir. Tanıma, şarta bağlı değildir ve geri alınmaz” ifadelerine yer verilmektedir.

Bunun yanında, Uluslararası Hukuk Enstitüsü’nün 17-24 Nisan 1936 tarihleri arasında gerçekleşen Brüksel toplantısında yaptığı tanım da oldukça dikkat çekicidir. Buna göre, yeni bir devletin tanınması; “belirli bir ülke üzerinde, siyasi bakımdan teşkilatlanmış, var olan diğer herhangi bir devletten bağımsız ve uluslararası hukuktan doğan yükümlülükleri yerine getirmeye muktedir bir insan topluluğunun varlığının, bir veya birçok devlet tarafından kabul edildiği ve bu devletlerin yeni devleti uluslararası toplumun bir üyesi olarak sayma niyetlerini açıkladıkları serbest bir tasarruftur”²¹.

Görülmektedir ki; uluslararası yargı kararları yanında, Montevideo Sözleşmesi’nde yer alan düzenlemeler ve Uluslararası Hukuk Enstitüsü

¹⁹ Conference on Yugoslavia Arbitration Commission: Opinions on Questions Arising from the Dissolution of Yugoslavia (January 11 and July 4, 1992), https://www.pf.uni-lj.si/media/skrk_mnenja.badinterjeve.arbitrazne.komisije.1_10.pdf, (14.09.2024); SHAW, s. 318.

²⁰ Sözleşme metni için bkz. <https://www.oas.org/juridico/english/treaties/a-40.html>, (12.08.2024).

²¹ Bkz. https://www.idi-iil.org/app/uploads/2017/06/1936_bru_x_01_fr.pdf, (10.07.2024).

tarafından yapılan tanım da açıklayıcı teoriyi doğrulamaktadır. Böylelikle tanıma; yeni devletin kuruluşunu ilan etmesinin ardından, mevcut devletlerin bu kuruluşu, üç kurucu unsur bakımından değerlendirip teyit etmelerinden ve onunla uluslararası hukuka uygun ilişkiler kurmak niyetinde olduklarını bildirmelerinden ibaret görülmektedir²².

Şunu da belirtmek gerekir ki; kurucu ve açıklayıcı teori arasındaki farklılıklar, işlemin geri alınıp alınamayacağı konusunda da farklı görüşlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Doktrinde ağırlıklı olarak tanımanın açıklayıcı nitelikte bir işlem olduğunun kabulünden hareketle, geri alınmasının mümkün olmadığı da ileri sürülmektedir²³. Zira bu görüşe göre, tanıma işlemini gerçekleştiren devlet, yeni devletin kuruluşunu onaylamakta ve bundan böyle varlığını reddetme hakkına sahip bulunmamaktadır. Tanımının kurucu nitelikte bir işlem olduğunu ileri süren görüş ise mevcut devletlerin serbest iradesini esas almakta ve sözü edilen iradenin, yaptığı bir şeyi aynı surette bozabileceğini, ortadan kaldıracabileceğini veya geri alabileceğini kabul etmektedir²⁴.

B. Uluslararası Hukukun Getirdiği Sınırlamalar

Tanıma işleminin hukuki niteliğine ilişkin görüş ayrılıklarının bir sonucu olarak, uygulanan uluslararası hukukun tanımaya herhangi bir sınırlama getirip getirmediği de tartışılmaktadır. Bununla birlikte, mevcut devletlerin; devlet olma iddiasındaki birliğin gerekli objektif unsurları taşıyıp taşımadığını tespit etmek konusunda sınırlı bir takdir yetkisine sahip olduğu ve uluslararası hukukun belirlediği durumlarda tanımama yükümlülüğü altında bulunduğu, günümüzde ağırlıklı olarak kabul edilmektedir²⁵.

²² MOORE, John Basset: A Digest of International Law, Vol. 1, Washington 1960, s. 74; SCHWARZENBERGER, Georg: A Manual of International Law, 2nd Edition, London 1950, s. 28; TAŞDEMİR, Fatma: "Uluslararası Hukukta Toprak Bütünlüğü İlkesi, Tanıma Doktrini ve Bir Norm Olarak Ayrılma Hakkı", Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C. 18, S. 3, Yıl 2016, s. 652.

²³ PAZARCI, s. 6.

²⁴ CROZAT, s. 7.

²⁵ CROZAT, s. 4; FINCK, François: "The State Between Fact and Law: The Role of Recognition and the Conditions Under Which it is Granted in the Creation of New States", Polish Yearbook of International Law, Vol. 36, 2016, s. 57; PAZARCI, s. 6-7.

Nitekim, uygulanan uluslararası hukukun kimi kuralları, tanımayı birtakım koşullara bağlamakta ve bu işlemin belirli ilkelere aykırı şekilde yapılmasını yasaklamaktadır. Sözü edilen ilkelerden biri, “iç işlerine karışmama ilkesi” dir. İç işlerine karışma olarak nitelendirilebilecek durumların ise “ülkesel bütünlük ilkesine aykırı şekilde yürütülen ayrılıkçı hareketlerin devlet olarak tanınmasında” veya “güvenli ve sürekli bir şekilde sonuçlanmamış olan bir bağımsızlık hareketinin devlet olarak tanınmasında” ortaya çıkabileceği belirtilmektedir²⁶.

Uygulanan uluslararası hukuk, devletlerin tanınmasında “kuvvet kullanmanın yasaklanması ilkesi” ni de göz önünde bulundurmakta; (uluslararası hukuka aykırı) kuvvet kullanma yoluyla kurulan devletlerin tanınmasını yasaklamaktadır²⁷. Kuvvet kullanma yoluyla elde edilen durumların tanınmaması kuralı; ilk olarak Milletler Cemiyeti Genel Kurulu’nun 11 Mart 1932 tarihli kararında yer almış²⁸, sonrasında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararları ile de teyit edilmiştir²⁹.

Uygulanan uluslararası hukuk tanımayla sınırlama getirirken, “self-determinasyon ilkesi” ne de işaret etmekte; self-determinasyon hakkına sahip olmayan toplulukların devlet ilan etmesi durumunda tanınmaması gerektiğini, “devletin ülkesinin bütünlüğü ilkesi” temelinde belirlemektedir³⁰.

²⁶ PAZARCI, s. 7.

²⁷ BRIGGS, Herbert W. / PADEFORD, Norman J.: “Non-Recognition of Title by Conquest and Limitations on the Doctrine”, Proceedings of the American Society of International Law at Its Annual Meeting (1921-1969), Vol. 34, May 13-15, 1940, s. 72-99; CROZAT, s. 4; DUGARD, John: Recognition and United Nations, Cambridge 1987, s. 25; FINCK, s. 59; GRANT, Thomas D.: The Recognition of States, Westport 1999, s. 130-131; McNAIR, Arnold D.: “Stimson Doctrine of Non-Recognition”, British Yearbook of International Law, Vol. 14, 1933, s. 67; PAZARCI, s. 7.

²⁸ League of Nations, Official Journal, Special Supplement No. 101.

²⁹ Bkz. S/RES/541(1983); S/RES/550(1984).

³⁰ Bkz. S/RES/216(1965); S/RES/277(1970); S/RES/402(1976); A/RES/2262(XXII); A/RES/31/6. Bu duruma ilişkin olarak, Kanada Yüksek Mahkemesi’nin “Quebec Davası”na ilişkin kararı da oldukça dikkat çekici bir örnektir. 20 Ağustos 1998 tarihinde oybirliğiyle alınan kararda, “devletin ülkesinin bütünlüğü ilkesi” ısrarla vurgulanmış ve Quebec’in Kanada’dan ayrılma hakkına sahip olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Mahkeme; uluslararası hukukun dışsal self-determinasyon hakkını yalnızca sömürge altındaki halklara veya siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimlerini sür-

C. Hukuki Etkileri

Tanımanın en belirgin hukuki etkisi, tanınan ve tanıyan devletler arasında, uluslararası hukuka uygun her türlü ilişkinin kurulması imkânının doğmasıdır. Doğrusu, tanıma işlemini gerçekleştiren devletin temel maksadı da bu etkiyi elde etmektir. Başka bir deyişle, mevcut devlet tanıma işlemini yapmakla, yalnızca yeni devletin var olma gerçeğini deklare etmekte³¹ ve bu deklarasyonla özde, tanıdığı devletle uluslararası hukuka uygun ilişkiler kurma isteğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, tanımanın sonucunda sözü edilen devletler andlaşmalar akdedebilmekte, diplomasi ilişkileri kurabilmekte ve uluslararası hukukun sağladığı diğer araç ve yöntemleri kullanarak iş birliği yapabilmektedir.

Tanımanın bir diğer hukuki etkisi, tanınan devletin kamu işlemlerine tanıyan devlet iç hukuk düzeninde saygı gösterilmesi ve tanınan devletin tanıyan devlet nezdinde dokunulmazlık ve yargı bağımsızlığından yararlanmasıdır³². Böylelikle, tanınan devletin verdiği kamu belgeleri tanıyan devlette geçerli kabul edilebilmekte, yargı kararları tanıyan devlette de etkili olabilmekte ve tanınan devlet organlarının kamusal işlem ve faaliyetlerine ilişkin olarak, tanıyan devlet nezdinde yargı bağımsızlığı uygulanabilmektedir³³.

Tanımanın hukuki etkilerinden biri de tanınan ve tanıyan devletlerin, birbirlerinin uluslararası sorumluluklarını ileri sürme haklarının doğmasıdır. Zira uluslararası sorumluluk, uluslararası hukuk kişiliğinin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu noktadan hareketle, birbirlerini tanıyan ve böylelikle uluslararası hukuk kişiliklerini teyit eden devletlerin, birbirlerinin uluslararası sorumluluklarını ileri sürme hakkına da sahip olmaları olağandır.

dürmek için yönetime anlamlı katılımları engellenen tanımlanmış topluluklara tanıdığını ortaya koymuştur. Karar metni için bkz. <https://decisions.scc-csc.ca/scc-csc/scc-csc/en/item/1643/index.do>, (12.08.2024). Kararın detaylı analizi için bkz. **KALAYCI**, Hüseyin: "Referandumla Ayrılma Konusunda Yüksek Mahkemenin Tutumu: Kanada-Quebec Örneği", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C. 63, S. 1, Yıl 2008, ss. 151-174.

³¹ **CHEN**, Ti-Chiang: *The International Law of Recognition*, London 1951, s. 133.

³² **KIRAN**, s. 932; **PAZARCI**, s. 13.

³³ **PAZARCI**, s. 12-13; **SHAW**, s. 334.

Ayrıca belirtmek gerekir ki; tanınmanın geriye etkili olarak hüküm ve sonuç doğuran bir hukuki işlem olduğu ve böylelikle, tanınan devletin fiilen kurulduğu tarihten itibaren etki doğuracağı, genel olarak kabul edilmektedir³⁴.

II. TANINMAYAN DEVLETLERİN DURUMU: SOMALİLAND CUMHURİYETİ ÖRNEĞİ

Bir devletin hukuki varlığından söz edilebilmesi için üç objektif unsurun (ülke, insan topluluğu ve egemen-üstün kamu otoritesi) varlığının arandığı ve tanınmanın bu unsurlar arasında yer almadığı, genel olarak kabul edilmektedir. Başka bir deyişle, bir devletin tanınmamış olması, onun fiilen var olma gerçeğini ortadan kaldırmamakta ve hesaba katılma zorunluluğunu beraberinde getirmektedir³⁵. Bu çerçevede, tanınmayan devletin toprakları "*terra nullius*" (sahipsiz toprak) olarak değerlendirilmemekte; karasularından zararsız geçiş rejimi kurallarına uygun olarak ve denetiminde bulunan hava sahasından da izin alınarak geçilmesi gerekmektedir³⁶.

Tanınmayan devletlerin, uluslararası hukukun kimi kurumlarından yararlanabildikleri de gözlenmektedir. Bu tespiti dayanak oluşturan ve yaygın şekilde başvurulan örneklerden biri; Uluslararası Adalet Divanı'nın karara bağladığı, tarafları İngiltere ve (İngiltere'nin tanımadığı) Arnavutluk olan "*Korfu Boğazı Davası*"dır³⁷. Zira bu dava, henüz tanınmamış bir devlete karşı uluslararası yargı organları önünde dava açılmasının mümkün olduğunu göstermesi bakımından, oldukça önemlidir. Bunun yanında, 1949 Cenevre Sözleşmeleri hükümlerinin (m. 2 ve m. 3); taraflarından biri tanınmayan bir devlet de olsa, silahlı çatışma durumunda insancıl hukuk kurallarının uygulanmasını düzenlediği de görülmektedir³⁸.

³⁴ PAZARCI, s. 14.

³⁵ BRIGSS, s. 117-118; MALANCZUK, s. 83.

³⁶ PAZARCI, s. 14; SHAW, s. 334.

³⁷ International Court of Justice, Case Concerning Corfu Channel, (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland v. Albania), Judgment of 15 December 1949.

³⁸ Sözleşmelerin metni için bkz. <https://www.icrc.org/en/law-and-policy/geneva-conventions-and-their-commentaries>, (16.09.2024). Ayrıntılı bilgi için bkz. RUBIN, Alfred P.: "The Status of Rebels under the Geneva Conventions of 1949", International & Comparative Law Quarterly, Vol. 21, No. 3, July 1972, s. 473-474.

Bütün bunlara rağmen fiilen var olan ve fakat tanınmayan devletin, uluslararası alanda önemli güçlüklerle karşılaştığı/karşılaşacağı da kabul edilmelidir. Nitekim, mevcut devletler tarafından bir bakıma yok sayılan tanınmamış devlet, yalnızlaşmakta ve iş birliği alanlarından dışlanmaktadır. Bu durum; hukuki, siyasi, ekonomik, bilimsel, kültürel vb. alanlarda, pek çok dezavantajı beraberinde getirmektedir. *“Somaliland Cumhuriyeti”*, mevcut hiçbir devlet tarafından tanınmamış olmasıyla, bu tespiti doğrulamaya hizmet eden oldukça özel ve önemli bir örnek olarak ortaya çıkmaktadır.

A. Genel Hatlarıyla Somaliland Cumhuriyeti'nin Kuruluş Süreci

Kuzeyde Kızıldeniz ve Aden Körfezi, kuzeybatıda Cibuti, batıda Etiyopya ve doğuda Putland ile sınırlanmış bulunan Somaliland toprakları, 1555 yılından 1800'lü yılların başlarına kadar Osmanlı Devleti hâkimiyeti altında kalmıştır. Sonrasında bir İngiliz sömürgesi haline gelen Somaliland (Somaliland Protectorate), 26 Haziran 1960 tarihinde bağımsızlığını ilan etmiş ve Somaliland Cumhuriyeti kurulmuştur³⁹. **Belirtmek gerekir ki; bu ilanın hemen ardından, Amerika Birleşik Devletleri'nin de içinde bulunduğu, Birleşmiş Milletler üyesi 35 devlet, Somaliland Cumhuriyeti'ni tanımıştır**⁴⁰. Bununla birlikte, Somaliland Cumhuriyeti; 1 Temmuz 1960 tarihinde (bağımsızlık ilanının henüz altıncı gününde), güçlü ulusal duygularının ve *“Büyük Somali”*ye olan inançlarının etkisiyle⁴¹, eski İtalyan sömürgesi Somali (Italian Somalia) ile birleşmiş ve

³⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. **OMAR**, Mohamed Osman: The Scramble in the Horn of Africa, History of Somalia (1827-1977), Somalia 2001.

⁴⁰ **ALI**, Nora: “For Better or For Worse? The Forced Marriage of Sovereignty and Self-Determination”, Cornell International Law Journal, Vol. 47, 2014, s. 418; **ARIEFF**, Alexis: “De Facto Statehood? The Strange Case of Somaliland”, Yale Journal of International Affairs, Vol. 3, No. 2, Spring/Summer 2008, s. 66; **BEYENE**, Temesgen Sisay: “Declaration of Statehood by Somaliland and the Effects of Non-Recognition under International Law”, Beijing Law Review, Vol. 10, 2019, s. 198; **KAPLAN**, Seth: “The Remarkable Story of Somaliland”, Journal of Democracy, Vol. 19, No. 3, 2008, s. 152; **VELTMAN**, K. J.: The De Facto Recognition Problem: Somaliland, Thesis MA International Relations Specialisation Global Conflict in the Modern Era, Leiden 2021, s. 3.

⁴¹ **VELTMAN**, s. 3.

böylelikle “*Somali Federal Cumhuriyeti*” (Birlik Devleti) varlık kazanmıştır⁴².

Somaliland Cumhuriyeti’nin çok kısa bir süre içinde Somali ile birleşmesi; bu birleşmenin, aceleci ve doğru planlanmamış bir hamle olup olmadığı konusundaki tartışmaları da beraberinde getirmiştir⁴³. Bu tartışmaların temel nedeni; kurulan bu yeni devlette, İngilizlerin dolaylı yönetim anlayışı ile İtalyanların merkezîyetçi yönetim anlayışından artakalan izlerin ve klanlar arasında çok yönlü farklılıkların bulunduğu düşüncesi olmuştur⁴⁴.

Nitekim Birlik Devleti’nde oluşturulan anayasal sistemle, Somali ülkede hâkimiyet sağlamış ve 1969 yılında gerçekleşen darbe ile Mohamed Siad Barre iktidara gelmiştir⁴⁵. Ülkede baskıcı bir otokratik rejim tesis edilmiş; Barre, (mensubu olduğu Darod klanı dışındaki diğer klanlara yönelik) ayrımcı politikalar yürütmüştür. Bu çerçevede, İsaac klanı mensubu kişilerin yoğun olarak yaşadığı Başkent Hargeisa, Barre hükümeti kuvvetleri tarafından (burada yaşayanların isyancı oldukları gerekçeyle) bombalanmış ve 50 bin kişi öldürülmüştür⁴⁶. Bunun yanında, kuzeyde yer alan köy, kasaba ve şehirler yağmalanmış, bu bölgelere mayınlar döşenmiş ve yine binlerce kişi hayatını kaybetmiş/yerinden edilmiştir⁴⁷.

Tüm bu gelişmelerin etkisiyle, Somaliland halkı Birlik Devleti’ne olan aidiyet duygusunu kaybetmiş⁴⁸ ve bağımsızlığa giden mücadele süreci hız kazanmıştır. Ocak 1991’de Barre’nin 21 yıllık iktidarı sona ermiş;

⁴² BEYENE, s. 197; LEWIS, Ioan Myrddin: A Modern History of Somalia: Nation and State in the Horn of Africa, Revised-Updated, Routhledge 2019, s. 205-226.

⁴³ POORE, Brad: “Somaliland: Shackled to a Failed State”, Stanford Journal of International Law, Vol. 45, No. 1, January 2009, s. 123.

⁴⁴ ARIEFF, s. 64; BECKMAN, Bruce: “Somaliland: An Injustice Perpetuated”, Rutgers International Law & Human Rights Journal, Vol. 2, 2022, s. 181.

⁴⁵ ARIEFF, s. 64-65; OSMAN GUUDLE, Mohamed Omer: Afrika Boynuzu'nda Uluslararası Tanınma, Egemenlik ve Demokrasiyi Anlamak: Somaliland Örneği, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2019, s. 52 vd.

⁴⁶ BEYENE, s. 201; POORE, s. 127.

⁴⁷ POORE, s. 127.

⁴⁸ “Somaliland’da bulunan 30 yaş altı nüfus için Somali bayrağı bir anlam ifade etmediği gibi, yaşlılara da sadece geçmişte yaşadıkları acıları hatırlatıyor. Bu minvalde, Somali merkezi yö-

18 Mayıs 1991 tarihine geldiğinde, Somaliland yeniden bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu ilanın bir ayrılma olmadığı, aksine iki egemen devletten oluşan birliğin “*gönüllü feshi*”⁴⁹ olduğu iddia edilmişse de Somaliland Cumhuriyeti, günümüze kadar mevcut hiçbir devlet tarafından tanınmamıştır.

B. Tanınmama Sorunu ve Bu Sorunun Yarattığı Temel Etkiler

Somaliland ile Somali'nin birleşmesinin, “*Somaliland ve Somali Birliği Yasası*” adı verilen bir uluslararası andlaşma ile gerçekleşmesi öngörülmüştür. Bununla birlikte, sözü edilen yasa (esasen uluslararası andlaşma), Somali tarafından onaylanmamış ve hiçbir zaman yürürlüğe girmemiştir⁵⁰. Yürürlüğe girmeyen bu yasanın; kendisine bağlayıcılık kazandırılmayan, dolayısıyla haklar ve yükümlülükler doğurması mümkün olmayan bir uluslararası andlaşma metni olarak kalması, birleşmenin hukuki geçerliliğini tartışmalı hale getirmiştir⁵¹. Bu çerçevede, bu devletlerin başından beri hukuki bir birlik oluşturmadığı vurgulanmakta; geçerli bir “*evliliğin*” kurulmadığı ve böylelikle “*boşanmanın*” da gerekli olmadığı ifade edilmektedir⁵². “*Somaliland ve Somali Birliği Yasası*”nın hukuken geçersiz olduğu, Somaliland’da darbe girişiminde bulunan üst düzey devlet görevlilerinin yargılanması sırasında da tespit edilmiştir. Nitekim, davayı yürüten İngiliz Hâkim, geçerli bir “*Somaliland ve Somali Birliği Yasası*” ol-

netiminin bölgede esamisi dahi okunmuyor.” Bkz. <https://www.indy-turk.com/node/59096/d%C3%BCnyadan-sesler/somaliland-afrika%E2%80%99da-yeni-bir-devlet-mi-do%C4%9Fuyor>, (28.08.2024).

⁴⁹ ARIEFF, s. 68.

⁵⁰ ALI, s. 418; BEYENE, s. 198, 203; CARROLL, Anthony J. / RAJAGOPAL, Balakrishnan: “The Case for the Independent Statehood of Somaliland”, AM. U. J. INT’L L. & POL’Y, Vol. 8, 1992-1993, s. 661; DAHIR Mustafe Mohamed H., Non-recognition of Somaliland in International Law and Its Legal Implications for Foreign Investment, University of Pretoria, 2013, s. 26; JHAZBHAY, Iqbal: “Somaliland: Africa’s Best Kept Secret, a Challenge to the International Community?”, African Security Studies, Vol. 12, No. 4, 2003, s. 26-27.

⁵¹ BEYENE, s. 204.

⁵² POORE, s. 140-141.

madığından dolayı mahkemenin Somaliland halkı üzerinde yargı yetkisinin bulunmadığına ve Somalilandlı yetkililerin beraatine karar vermiştir⁵³.

Birleşmenin hukuken gerçekleşmemiş olduğunun kabulünden hareketle, Somaliland Cumhuriyeti'nin halen bağımsız bir devlet olarak varlığını sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Şunu da belirtmek gerekir ki; Somaliland, Birlik Devleti'nden ayrıldığını ilan ederken, Somali'nin ülkesel bütünlüğünü ihlal etmemiş; birleşme anında geçerli olan ve **uluslararası toplum tarafından da tanınan** sınırlarını korumuştur. Somaliland'ın ayrılma kararı, sözü edilen otokratik rejimin icraatlarının; binlerce Somalilandlı'nın hayatını kaybetmesi ve yüz binlercesinin yerlerinden edilmesi ile gün yüzüne çıkan insan hakkı ihlallerinin ve ayrımcı yasal düzenlemelerin bir sonucu olmuştur⁵⁴. Dolayısıyla, birleşmenin geçerli olduğunun kabulü halinde dahi Somaliland halkının self-determinasyon hakkını kullandığı ve bu hakkın kullanımının, tanınmaya engel teşkil etmeyeceğini belirtmek mümkün görünmektedir⁵⁵.

Günümüzde, Somaliland Cumhuriyeti'nin "devlet" in genel kabul gören kurucu unsurlarını taşıdığı görülmektedir. Nitekim Somaliland; 1960 yılında bağımsızlığını ilan ettiği andaki sınırlarını korumakta, yaklaşık üç buçuk milyonluk daimî bir nüfusa ve halkın gereksinimlerini giderecek, kendisini yönetmesini ve temsil etmesini sağlayacak bağımsız bir siyasi/hukuki örgütlenmeye sahip bulunmaktadır.

⁵³ DRYSDALE, John Gordon Stewart: Somaliland: The Anatomy of Secession, Global Stats, 1992, s. 12.

⁵⁴ BEYENE, s. 204-205.

⁵⁵ Nitekim, 24.10.1970 tarihinde kabul edilen 2625(XXV) sayılı "Birleşmiş Milletler Andlaşması'na Uygun Olarak Devletler Arasında İş Birliğine ve Dostça İlişkilere İlişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri Bildirisi"nde, self-determinasyon hakkını, "egemen ve bağımsız bir devlet kurma, bağımsız devlet içinde özgürce birlik oluşturma veya bir siyasî statü içinde ortaya çıkma" gibi unsurların oluşturduğu kabul edilmiş; "halkların yabancı bir boyun-duruğa, baskınlığa ve sömürüye maruz kalmasının, onların self-determinasyon hakkını bozacağı ve bunun aynı zamanda insan haklarının ihlali anlamına geleceği" ifade edilmiştir. Bkz. A/RES/2625(XXV). Ayrıca bkz. A/RES/1514(XV); Vienna Declaration and Programme of Action, adopted by the World Conference on Human Rights in Vienna on 25 June 1993, (<https://www.ohchr.org/sites/default/files/vienna.pdf>, (09.09.2024)).

Tüm bunların yanında, Somaliland Cumhuriyeti “*Afrika Boy-nuzu’nda yer alan en demokratik devlet*”⁵⁶ olarak nitelendirilmekte; kuruluşundan bu yana Somaliland’da, uluslararası gözlemcilerin “*eşit ve adil*” olarak nitelendirdiği seçimler gerçekleştirilmektedir⁵⁷. Nitekim, 1993 yılında Mohamed İbrahim Egal, Somaliland’ın Cumhurbaşkanı olarak, klan delegeleri tarafından seçilmiştir. Egal’in 2002 yılında hayatını kaybetmesinin ardından, yerine yardımcısı Dahir Riyale Kâhin (İsaac olmayan bir azınlık klanının üyesi) geçmiştir. Yine 2002 yılında çok partili bölge meclisi seçimleri, 2003 yılında Cumhurbaşkanlığı seçimleri ve 2005 yılında parlamento seçimleri demokratik bir şekilde gerçekleştirilmiş⁵⁸ ve bu demokratik seçimler, Somaliland’ın devlet olma iddiasını güçlendirmiştir⁵⁹.

Süreç içinde Somaliland, komşu devlet vatandaşlarının sığınma talebinde bulunduğu, yaşanabilir bir ülkeye dönüşmüştür⁶⁰. Düzenlenen saldırılar sonucunda nüfusu 10 binlere kadar düşen Başkent Hargeisa, bugün yarım milyondan fazla insana ev sahipliği yapan, huzurlu ve güvenli bir şehir olarak bilinmektedir.

⁵⁶ BEYENE, s. 197; KAPLAN, s. 143.

⁵⁷ DAHIR, s. 26; JHAZBHAY, s. 82; KAPLAN, s. 144.

⁵⁸ Muhalafetin galibiyetiyle sonuçlanan 2005 Temsilciler Meclisi seçimlerinde, 700 yerli gözlemci ve 76 yabancı gözlemci görev yapmıştır. Bu gözlemciler; seçimlerin Afrika Boynuzu’ndaki en demokratik ve özgür seçimler olduğunu belirlemiştir. Bkz. ARIEFF, s. 70; KAPLAN, s. 151; POORE, s. 131. Bunun yanında Somaliland; bağımsızlığının 30. yılı ve çok partili demokrasininin 20. yılında (31 Mayıs 2021 tarihinde) parlamento ve yerel seçimlerini gerçekleştirmiştir. Ulusal Seçim Komisyonu verilerine göre; Covid-19 pandemi sürecine rağmen seçimlerde 1,1 milyon seçmen oy kullanmış ve sorunsuz bir seçim süreci yürütülmüştür. Bu çerçevede, Somaliland’ın demokratik normları ve standartları iyileştirme konusundaki kararlılığının ve sandıklarda düzenli olarak lider değiştirmesinin, onu bölgesel bir demokratik süper güç haline getirdiği ifade edilmiştir. Bkz. <https://www.thebrenthurstfoundation.org/news/somaliland-the-power-of-democracy/> (09.11.2023).

⁵⁹ Dekolonizasyon sürecinde bağımsızlıklarını ilan eden diğer Afrika ülkelerinin aksine, Somaliland demokratik bir sistem kurmayı başarmıştır. Nitekim, 1990’lı yıllarda Somaliland’ın yanı sıra Putland (Somali’nin kuzeydoğusunda beş küçük bölgeyi içerir), Jubbaland (Mogadişu’nun güneyindeki Kismayo limanı çevresindeki bölge), Benadirland (Mogadişu çevresinde) ve Hiranland (orta Somali’de) da bağımsızlığını ilan etmiş ve fakat kendini yönetme ve demokratik bir sistem tesis etme konusunda aynı başarıyı yakalayamamıştır. Bkz. ARIEFF, s. 61, 70; KAPLAN, s. 143.

⁶⁰ KAPLAN, s. 149.

Somaliland'ın gerekli objektif unsurlara sahip olmasına rağmen hiçbir devlet tarafından tanınmamış olması⁶¹; tanınmanın bir uluslararası hukuk kurumu olmaktan ziyade, siyasi bir araç olduğu yönündeki iddiaları kuvvetlendirmekte ve tanıma sürecini mevcut devletlerin çıkarlarının, ticari bağlantılarının vb. hukuki olmayan pek çok faktörün şekillendirdiği fikrini beslemektedir. Bu çerçevede, Somaliland'ı tanımayan devletlerden hiçbirinin, tanımama iradelerini gerekçelendirirken hukuki argümanlara başvurmadığı dikkat çekmektedir.

Nitekim, mevcut devletlerin Somaliland'ı tanımamakta ısrarcı olmasının nedenlerinden biri; tanınmanın Somali'deki diğer grupların bağımsızlık hareketlerini/ilanlarını tetikleyebileceği fikridir⁶². Bu çerçevede, Somaliland'ın 2005 yılında tanınma başvurusunda bulunduğu Afrika Birliği; bu başvuruya, Afrika kıtasındaki tüm ayrılıkçı taleplerin önünü açacağına ve çok sayıda ayrılma yaşanacağına ilişkin endişelerle, herhangi bir geri dönüş sağlamamıştır⁶³. Bunun yanında, Arap devletleri de Somaliland'ın Kızıldeniz'de İsrail ve Amerika Birleşik Devletleri'ne stratejik üs

⁶¹ Örneğin İngiltere, Afrika devletlerini Somaliland'ı tanımaya teşvik etmekte ve fakat kendisi bundan kaçınmaktadır. Bkz. **ALI**, s. 443; **OSMAN GUUDLE**, s. 198-199. Güney Afrika Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı 2003 yılında yaptığı bir açıklamada, "Somaliland'ın gerçekten de devlet olma niteliğine sahip olduğunu ve uluslararası toplumun bunu tanınması gerektiğini" ifade etmiş ve fakat bugüne kadar tanıma yolunda herhangi bir adım atmamıştır. Bkz. <https://recognition.somalilandgov.com/wp-content/uploads/2013/01/The-recognition-of-Somaliland-Growing-international-engagement-and-backing.pdf>, (28.08.2024). Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Dışişleri Bakanlığı tarafından 2007 yılında yapılan açıklamada ise "ABD'nin Somaliland yönetimi ile başta Somaliland'ın demokratikleşme ve ekonomik kalkınma yolunda devam eden ilerlemesi olmak üzere, bir dizi konuda temas halinde olmaya devam ettiği; ancak, resmi tanıma politikasının öncelikle Afrika Birliği'nin konuyu müzakere etmesine izin vermek olduğu" bildirilmiştir. Bkz. <https://2001-2009.state.gov/p/af/rls/fs/2007/96359.htm>, (28.08.2024).

⁶² **KAPLAN**, s. 153.

⁶³ **BEYENE**, s. 209-210; **DAHİR**, s. 45, 48. Cibuti, Etiyopya ve Kenya ise Somaliland'a karşı daha yumuşak bir politika izlemektedir. Somaliland tarafından verilen pasaportların uluslararası geçerliliği bulunmamaktadır; ancak Etiyopya ve Cibuti, bu pasaportlarla seyahat edilmesine izin vermektedir. Bkz. <https://www.nytimes.com/2006/06/05/world/africa/05somaliland.html>, (10.10.2023). Bunun yanında, Somali ile ilişkilerinin zarar görmemesi için Somaliland'ı tanımayan Etiyopya, Barbera limanının kullanımı için Somaliland ile bir andlaşma imzalamış ve yine bu iki devlet kısa ve uzun vadeli transit iş birliği mekanizmaları kurmak için azami çaba sarfetme konusunda mutabakat sağlamışlardır. Bkz. **BEYENE**, s. 208; **VELTMAN**, s. 4.

desteği sağlayabileceğinden duyduğu endişe nedeniyle, Somali'nin bütünlüğünden yana bir tavır sergilemiştir⁶⁴.

Yukarıda da belirtildiği gibi, tanımama, bir devletin hukuken var olma gerçeğini ortadan kaldırmamakta; özde, mevcut devletlerin bu yeni devletle ilişki kurmama niyet ve iradesini ortaya koymaktadır. Nitekim, tanınmamış devletle -ilke olarak- andlaşmalar akdedilmemekte, diplomasi ilişkileri kurulmamakta, bu devletin uluslararası örgütlere üye olarak kabul edilmesi söz konusu olmamakta ve böylelikle bu devlet, iş birliği alanlarının dışında bırakılmaktadır. Dolayısıyla tanımama, adeta uluslararası sistemin dışına itilmiş bu yeni devleti, yoksulluğa ve geri kalmışlığa mahkûm etmektedir.

Bu tespit, mevcut hiçbir devletin tanımadığı Somaliland Cumhuriyeti örneğinde bütün yönleriyle somutlaşmaktadır. Belirli bir ülkesi, uyruğunda bulunan insan topluluğu, egemen-üstün kamu otoritesi ve diğer devletlerle ilişkilere girme kapasitesi bulunan Somaliland'ın tanınmaması, onun gelişmesinin ve kalkınmasının önünde güçlü bir engel olarak varlığını sürdürmektedir.

Nitekim tanımama, Somaliland'ın uluslararası hukuktan kaynaklanan ülkesel yetkilerini kullanmasını ve kimi haklardan yararlanmasını engellemektedir. Örneğin, Somaliland 850 km uzunluğunda kıyı şeridine sahip olmasına rağmen münhasır ekonomik bölge belirleme/sınırlandırma andlaşmaları akdedememekte ve yabancı şirketler Somaliland'ın rezervlerinden serbestçe yararlanmaktadır⁶⁵. Bunun yanında, 1944 Uluslararası Sivil Havacılık Konvansiyonu'na (Şikago Konvansiyonu) taraf olamayan Somaliland, ulusal hava sahasına ilişkin haklarını da tam olarak kullanamamaktadır. Bu durum, Somaliland'ın hava sahasına ilişkin düzenlemeler yapmasını, İkili Hava Hizmetleri Andlaşmaları akdetmesini ve yapılan uçuşlar için ücret tahsil etmesini güçleştirmektedir⁶⁶.

Somaliland; uluslararası toplum tarafından Somali'nin bir parçası olarak görülmeye devam ettiğinden, ticari ilişkileri de *"başarısız devlet"*⁶⁷

⁶⁴ ARIEFF, s. 75.

⁶⁵ DAHIR, s. 49.

⁶⁶ DAHIR, s. 49.

⁶⁷ Somali, kuruluşundan bu yana devam eden iç karışıklıklar ve çatışmalar nedeniyle, *"başarısız devlet"* olarak nitelendirilmektedir. Sözü edilen iç karışıklıklar ve çatışmalar

olarak nitelendirilen Somali'nin bölgesinde kalmaktadır. Örneğin Somaliland, Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu'ndan kredi alamamakta ve Somaliland Merkez Bankası akreditif düzenleyememektedir. Somaliland'ın ulusal para biriminin uluslararası alanda geçerliliği bulunmamakta; uluslararası bankalar ve sigorta şirketleri Somaliland'da şube açmaktan kaçınmaktadır⁶⁸. Ayrıca, günümüze kadar bankalar için herhangi bir yasal çerçeve ve denetim ağı oluşturulmadığından; Somaliland finans sektörü az gelişmiş, kayıt dışı ve denetimsiz kalmaya devam etmekte, kredi ve tasarruflara sınırlı erişim sağlanmakta, tüketiciler ve finans kurumları için de herhangi bir güvence mekanizması bulunmamaktadır⁶⁹. Bütün bu nedenlerle yabancı yatırım da alamayan Somaliland, dünyanın en yoksul ülkelerinden biri olarak, pek çok alanda zorlu mücadeleler yürütmektedir.

SONUÇ

Tanımaya işlemine konu oluşturan en önemli unsur "*devlet*"tir. Devletin tanınması işlemi, bir bakıma uluslararası toplumu şekillendirmekte ve oldukça önemli hukuki etkiler yaratmaktadır. Nitekim tanıma işleminin gerçekleşmesiyle birlikte; tanınan ve tanıyan devletler arasında, uluslararası hukuka uygun her türlü ilişkinin kurulması imkânı ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında, tanınan devletin verdiği kamu belgeleri tanıyan devlette geçerli kabul edilebilmekte, yargı kararları tanıyan devlette

yanında; devletin adı terör, kaçakçılık ve deniz haydutluğu gibi suçlarla birlikte anılmaktadır. Bütün bunlara, sınır uyumsuzluklarının, ülkenin güvensizliğinin, devlet otoritesinin fiilen tesis edilememesinin, olumsuz sosyal/ekonomik koşulların ve adeta çökmüş hukuk sisteminin de eklenmesi, Somali'nin uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden bir yapı olarak görülmesine neden olmaktadır. Nitekim, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 1992 yılında aldığı 733 ve 746 sayılı kararlarında; Somali'deki çatışmaların yol açtığı insani acıların büyüklüğünden derin rahatsızlık duyduğunu ve Somali'deki durumun devamının uluslararası barış ve güvenliğe tehdit oluşturmasından endişe ettiğini belirtmiştir. Güvenlik Konseyi 751 sayılı kararında da Somali'deki çatışmaların yol açtığı ve insani yardımların dağıtımını önünde yaratılan engellerle daha da kötüleşen insanlık trajedisinin büyüklüğünün, uluslararası barış ve güvenliğe tehdit oluşturduğunu tespit etmiş; bu tespiti, 767, 775, 794 sayılı kararlarında da tekrarlamıştır. Bkz. S/RES/733(1992); S/RES/746(1992); S/RES/751(1992); S/RES/767(1992); S/RES/775(1992); S/RES/794(1992). Ayrıca bkz. S/RES/2696(2023); S/RES/2711(2023); S/RES/2713(2023).

⁶⁸ ARIEFF, s. 63; KAPLAN, s. 152; POORE, s. 133.

⁶⁹ DAHIR, s. 59; GAVIN, Robert: "Economic and Social Conditions in Somaliland under Italian Trusteeship", International Labour Review, Vol. 66, No. 3, 1952, s. 223 vd.

de etkili olabilmekte, tanınan devlet organlarının kamusal işlem ve faaliyetlerine ilişkin olarak tanıyan devlet nezdinde yargı bağımsızlığı uygulanabilmekte ve ilgili devletlerin, birbirlerinin uluslararası sorumluluklarını ileri sürme hakları doğmaktadır.

Sözü edilen etkilerine ve sahip olduğu geniş uygulama alanına rağmen tanımaya ilişkin genel kabul görmüş normatif düzenlemelerin mevcut olmaması, çok yönlü görüş ayrılıklarının ve tutarlı olmayan uygulamaların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Nitekim tanıma işlemi, uluslararası hukuk doktrinde ve uygulamada pek çok yönüyle tartışılmakta; devam eden tartışmalar, temelde işlemin hukuki niteliğine ilişkin olan ve birbirine hayli uzak tespitler içeren görüşleri beraberinde getirmektedir.

İşlemin hukuki niteliğine ilişkin en önemli görüşlerden biri; tanınmanın, devletin “kurucu” unsurlarından biri olduğunu ileri sürmektedir (kurucu teori). Bu görüşte, genel olarak, tanıma işleminin yeni devlete varlık kazandırdığı ve tanıma işlemi olmadan tam yetkili bir uluslararası hukuk kişisinden söz edilemeyeceği savunulmakta; böylelikle, yeni devletin uluslararası toplumda bir uluslararası hukuk kişisi olarak yer alabilmesi, mevcut devletlerin onu tanımaya bağlı kılınmaktadır.

Bir diğer görüş, tanımının “açıklayıcı” bir işlem olduğunu ileri sürmektedir (açıklayıcı teori). Devletin tanınmasının, onun uluslararası hukuk kişiliğine herhangi bir etkisinin bulunmadığını vurgulayan bu görüş çerçevesinde; fiilen mevcut olan bir devlet hukuken de mevcut olmakta ve tanıma, bu durumu tanıyan devlet açısından ortaya koyan “resmi bir kabullenme” olarak nitelendirilmektedir. Belirtmek gerekir ki; açıklayıcı teori, doktrinde ağırlıklı olarak kabul edilmekte ve uluslararası içtihat tarafından da teyit edilmektedir.

Tanıma işleminin hukuki niteliğine ilişkin görüş ayrılıklarının bir sonucu olarak, uygulanan uluslararası hukukun tanımaya herhangi bir sınırlama getirip getirmediği de tartışılmaktadır. Bununla birlikte mevcut devletlerin, devlet olma iddiasındaki birliğin kurucu unsurları taşıyıp taşımadığını tespit etmek konusunda sınırlı bir takdir yetkisine sahip olduğu ve bu işlemin “iç işlerine karışmama ilkesi”, “kuvet kullanmanın yasaklanması ilkesi” ve “self-determinasyon ilkesi”ne aykırı şekilde yapılmasının yasaklandığı, genel olarak kabul edilmektedir.

Yukarıda da belirtildiği gibi, baskın görüş; bir devletin hukuki varlığından söz edilebilmesi için üç objektif unsurun (ülke, insan topluluğu ve egemen-üstün kamu otoritesi) varlığının arandığı ve tanınmanın bu unsurlar arasında yer almadığı yönündedir. Başka bir deyişle, bir devletin tanınmamış olması, onun fiilen var olma gerçeğini değiştirmemekte ve hesaba katılma zorunluluğunu beraberinde getirmektedir. Bu çerçevede, tanınmayan devletin toprakları “*terra nullius*” olarak değerlendirilmemekte, karasularından zararsız geçiş rejimi kurallarına uygun olarak ve denetiminde bulunan hava sahasından izin alınarak geçilmekte; tanınmayan devletler uluslararası hukukun kimi kurumlarından da yararlanabilmektedir.

Bütün bunlara rağmen fiilen var olan ve fakat tanınmayan devlet, uluslararası alanda önemli güçlüklerle karşılaşmaktadır. Nitekim, mevcut devletler tarafından bir bakıma yok sayılan tanınmamış devlet, uluslararası sistemin ve iş birliği alanlarının dışına itilmektedir. Bu durum; hukuki, siyasi, ekonomik, bilimsel, kültürel vb. alanlarda, pek çok dezavantajı beraberinde getirmektedir. “*Somaliland Cumhuriyeti*”, mevcut hiçbir devlet tarafından tanınmamış olmasıyla, bu tespiti doğrulamaya hizmet eden oldukça özel ve önemli bir örnek olarak ortaya çıkmaktadır.

Somaliland toprakları, 1555 yılından 1800’lü yılların başlarına kadar Osmanlı Devleti hâkimiyeti altında kalmış ve sonrasında bir İngiliz sömürgesi haline gelmiştir. 26 Haziran 1960 tarihinde bağımsızlığını/kuruluşunu ilan eden Somaliland Cumhuriyeti; bu ilanın hemen ardından, Amerika Birleşik Devletleri’nin de içinde bulunduğu, Birleşmiş Milletler üyesi 35 devlet tarafından tanınmıştır. Ancak Somaliland Cumhuriyeti; 1 Temmuz 1960 tarihinde (bağımsızlık ilanının altıncı gününde), eski İtalyan sömürgesi Somali ile birleşmiş ve böylelikle “*Somali Federal Cumhuriyeti*” (Birlik Devleti) kurulmuştur.

Birlik Devleti’nde benimsenen anayasal sistemin bir sonucu olarak; Somali ülkede hâkimiyet sağlamış, baskıcı bir otokratik rejim tesis edilmiş ve Darod klanı dışındaki diğer klanlara yönelik ayrımcı politikalar yürütülmüştür. Sözü edilen politikalar çerçevesinde; İsaac klanı mensubu kişilerin yoğun olarak yaşadığı Başkent Hargeisa, hükümet kuvvetleri tarafından bombalanmış, kuzeyde yer alan köy, kasaba ve şehirler yağmalanmış, binlerce kişi hayatını kaybetmiş ve/veya yerinden edilmiştir. Tüm bu gelişmelerin etkisiyle, 18 Mayıs 1991 tarihinde, Somaliland Cumhuriyeti

yeniden bağımsızlığını ilan etmiş ve fakat günümüze kadar mevcut hiçbir devlet tarafından tanınmamıştır.

Öncelikle belirtmek gerekir ki; Somaliland ile Somali'nin birleşmesinin, "*Somaliland ve Somali Birliği Yasası*" adı verilen bir uluslararası anlaşma ile gerçekleşmesi öngörülmüştür. Bununla birlikte, sözü edilen uluslararası anlaşma, Somali tarafından onaylanmamış ve hiçbir zaman yürürlüğe girmemiş; bu nedenle, birleşmenin gerçekleşmesi hukukten mümkün olmamıştır.

Şunu da belirtmek gerekir ki; Somaliland, Birlik Devleti'nden ayrıldığını ilan ederken, Somali'nin ülkesel bütünlüğünü ihlal etmemiş, birleşme anında geçerli olan ve uluslararası toplum tarafından da tanınan sınırlarını korumuştur. Somaliland'ın ayrılma kararı, sözü edilen otokratik rejimin icraatlarıyla ortaya çıkan insan hakkı ihlallerinin ve ayrımcı yasal düzenlemelerin bir sonucu olmuştur. Ayrıca Somaliland; yaklaşık üç buçuk milyonluk daimî bir nüfusa, bağımsız bir siyasi/hukuki örgütlenmeye ve diğer devletlerle ilişkilere girme kapasitesine de sahip bulunmaktadır. Tüm bunların yanında, Somaliland Cumhuriyeti "*Afrika Boynuzu'nda yer alan en demokratik devlet*" olarak nitelendirilmekte; kuruluşundan bu yana Somaliland'da, uluslararası gözlemcilerin "*eşit ve adil*" olarak nitelendirdiği seçimler gerçekleştirilmektedir.

Taşıdığı bütün bu özellikler, Somaliland Cumhuriyeti'nin tanınmasına yetmemiş olsa da mevcut devletlerden hiçbirinin, tanımama gerekçesi olarak hukuki argümanlar ortaya koymadığı da belirtilmelidir. Nitekim tanımama iradesi; devletin kurucu unsurlarından herhangi birinin yokluğu, iç işlerine karışmama ilkesinin ihlali veya kuvvet kullanmama ilkesine/self-determinasyon ilkesine aykırı bir kuruluş iddiasına dayandırılmamıştır. İleri sürülen argümanlar, stratejik veya ticari endişelere dayanmakta; bu durum, tanımamanın siyasi bir araç olduğu yönündeki iddiaları kuvvetlendirmekte ve tanıma iradesini, hukuki olmayan pek çok faktörün şekillendirdiği fikrini beslemektedir.

Somaliland'ın tanınmaması; fiilen var olma gerçeğini değiştirmekle birlikte, onun gelişmesinin ve kalkınmasının önünde güçlü bir engel olarak varlığını sürdürmekte ve dünya üzerindeki en yoksul ülkelerden biri haline gelmesine neden olmaktadır. Somaliland'da somutlaşan durum, tanıma kriterlerini açıkça ortaya koyan ve mevcut devletlerin tak-

dir haklarını minimize eden uluslararası hukuk kurallarının oluşturulması ihtiyacını bir kez daha gözler önüne sermektedir. Zira açıklayıcı nitelikte olduğu ağırlıklı olarak kabul edilen tanıma işleminin, aynı zamanda ihtiyari olması, pratikte kurucu teorinin öngördüğü/savunduğu sonuçları otomatik olarak yaratmakta; bu durum, mevcut devletlerin diledikleri şekilde hareket etmelerine imkân sağlamakta ve büyük mağduriyetlere sebebiyet vermektedir.

KAYNAKÇA

- Kitaplar ve Makaleler

- ALI**, Nora: "For Better or For Worse? The Forced Marriage of Sovereignty and Self-Determination", *Cornell International Law Journal*, Vol. 47, 2014, ss. 417-444.
- ANZILOTTI**, Dionisio: *Devletler Hukuku*, (Çev.: Sahir Erman), C. 1, İstanbul 1946.
- ARIEFF**, Alexis: "De Facto Statehood? The Strange Case of Somaliland", *Yale Journal of International Affairs*, Vol. 3, No. 2, Spring/Summer 2008, ss. 60-79.
- AZARKAN**, Ezeli: "Devletlerin Tanınması ve 1933 Montevideo Sözleşmesi", *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 15, S. 4, 2016, ss. 1055-1068.
- BECKMAN**, Bruce: "Somaliland: An Injustice Perpetuated", *Rutgers International Law & Human Rights Journal*, Vol. 2, 2022, ss. 174-244.
- BEYENE**, Temesgen Sisay: "Declaration of Statehood by Somaliland and the Effects of Non-Recognition under International Law", *Beijing Law Review*, Vol. 10, 2019, ss. 196-211.
- BRIGGS**, Herbert W.: "Recognition of States: Some Reflections on Doctrine and Practice", *The American Journal of International Law*, Vol. 43, No. 1, January 1949, ss. 113-121.
- BRIGGS**, Herbert W. / **PADELFORD**, Norman J.: "Non-Recognition of Title by Conquest and Limitations on the Doctrine", *Proceedings of the American Society of International Law at Its Annual Meeting (1921-1969)*, Vol. 34, May 13-15, 1940, ss. 72-99.
- CARROLL**, Anthony J. / **RAJAGOPAL**, Balakrishnan: "The Case for the Independent Statehood of Somaliland", *AM. U. J. INT'L L. & POL'Y*, Vol. 8, 1992-1993, ss. 653-681.
- CHEN**, Ti-Chiang: *The International Law of Recognition*, London 1951.
- CROZAT**, Charles: *Devletler Hukukunda Tanıma*, (Çev.: Edip F. Çelik), İstanbul 1953.

- ÇÖREK**, Dolunay: “Devletlerarası Tanınmanın Kavramsal Analizi Politik, Hukuki ve Etik Boyut”, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 20, S. 2, Aralık 2021, ss. 1689-1712.
- DAHİR**, Mustafa Mohamed H.: Non-recognition of Somaliland in International Law and Its Legal Implications for Foreign Investment, University of Pretoria, 2013.
- DRYSDALE**, John Gordon Stewart: Somaliland: The Anatomy of Secession, Global-Stats, 1992.
- DUGARD**, John: Recognition and United Nations, Cambridge 1987.
- ERTÜRK**, Erdem: “Uluslararası Hukukta Tanıma Teorilerinin Eleştirel Değerlendirilmesi”, Ankara Barosu Dergisi, C. 78, S. 1, Yıl 2020, ss. 193-212.
- FINCK**, François: “The State Between Fact and Law: The Role of Recognition and the Conditions Under Which it is Granted in the Creation of New States”, Polish Yearbook of International Law, Vol 36, 2016, ss. 51-81.
- GALPIN**, Brian: A Manual of International Law, London 1950.
- GAVIN**, Robert: “Economic and Social Conditions in Somaliland under Italian Trusteeship”, International Labour Review, Vol. 66, No. 3, 1952, ss. 221-245.
- GRANT**, Thomas D.: The Recognition of States, Westport 1999.
- HALL**, William Edward: A Treatise on International Law, 2nd edition, Oxford 1884.
- HARRIS**, D. J.: Cases and Materials on International Law, 4th edition, London 1991.
- JHAZBHAY**, Iqbal: “Somaliland: Africa's Best Kept Secret, a Challenge to the International Community?”, African Security Studies, Vol. 12, No. 4, 2003, ss. 77-82.
- KALAYCI**, Hüseyin: “Referandumla Ayrılma Konusunda Yüksek Mahkemenin Tutumu: Kanada-Quebec Örneği”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C. 63, S. 1, Yıl 2008, ss. 151-174.
- KAPLAN**, Seth: “The Remarkable Story of Somaliland”, Journal of Democracy, Vol. 19, No. 3, 2008, ss. 143-157.

- KELSEN**, Hans: "Recognition in International Law: Theoretical Observations", *American Journal of International Law*, Vol. 35, No. 4, October 1941, ss. 605-617.
- KIRAN**, Abdullah: "Uluslararası Hukukta Devletleri Tanıma ve Tanıma Teorileri", *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 5, S. 3, Yıl 2017, ss. 923-945.
- LAUTERPACHT**, Hersch: "Recognition of States in International Law", *The Yale Law Journal*, Vol. 53, No. 3, June 1944, ss. 385-458.
- LEWIS**, Ioan Myrddin: *A Modern History of Somalia: Nation and State in the Horn of Africa*, Revised-Updated, Routhledge 2019.
- MALANCZUK**, Peter: *Akehurst's Modern Introduction to International Law*, 7th Revised Edition, New York 1997.
- McNAIR**, Arnold D.: "Stimson Doctrine of Non-Recognition", *British Yearbook of International Law*, Vol. 14, 1933, ss. 65-75.
- MOORE**, John Basset: *A Digest of International Law*, Vol. 1, Washington 1960.
- OMAR**, Mohamed Osman: *The Scramble in the Horn of Africa, History of Somalia (1827-1977)*, Somalia 2001.
- OPPENHEIM**, Lassa: *International Law, A Treatise*, Vol. I (Peace), London-New York-Bombay 1905.
- OSMAN GUUDLE**, Mohamed Omer: *Afrika Boynuzu'nda Uluslararası Tanınma, Egemenlik ve Demokrasiyi Anlamak: Somaliland Örneği*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2019.
- PAZARCI**, Hüseyin: *Uluslararası Hukuk Dersleri*, 3. Kitap, 6. Baskı, Ankara 2019.
- POORE**, Brad: "Somaliland: Shackled to a Failed State", *Stanford Journal of International Law*, Vol. 45, No. 1, January 2009, ss. 117-150.
- RUBIN**, Alfred P.: "The Status of Rebels under the Geneva Conventions of 1949", *International & Comparative Law Quarterly*, Vol. 21, No. 3, July 1972, ss. 472-496.
- RYNGAERT**, Cedric / **SOBRIE**, Sven: "Recognition of States: International Law or Realpolitik? The Practice of Recognition in the Wake

of Kosovo, South Ossetia, and Abkhazia”, *Leiden Journal of International Law*, Vol. 24, 2011, ss. 467-490.

SCHWARZENBERGER, Georg: *A Manual of International Law*, 2nd Edition, London 1950.

SHAW, Malcolm N.: *Uluslararası Hukuk*, (Çev.: Y. Acer / İ. Kaya / M. T. Demirtepe / G. E. Şimşek), 8. Baskı, Ankara 2018.

TAŞDEMİR, Fatma: “Uluslararası Hukukta Toprak Bütünlüğü İlkesi, Tanıma Doktrini ve Bir Norm Olarak Ayrılma Hakkı”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 18, S. 3, Yıl 2016, ss. 644-668.

TOURME-JOUANNET, Emmanuelle: “The International Law of Recognition”, *European Journal of International Law*, Vol. 24, No. 2, 2013, ss. 667-690.

VELTMAN, K. J.: *The De Facto Recognition Problem: Somaliland*, Thesis MA International Relations Specialisation Global Conflict in the Modern Era, Leiden 2021.

WILLIAMS, John Fischer: “Recognition”, *Transactions of the Grotius Society, Problems of Peace and War, Papers Read Before the Society in the Year 1929*, Vol. 15, 1929, ss. 53-81.

- Kararlar

Germano-Polish Mixed Arbitral Tribunal, *Deutsche Continental Gas-Gesellschaft v. Polish State*, 5 ILR 11, 1 August 1929.

International Court of Justice, *Case Concerning Corfu Channel*, (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland v. Albania), Judgment of 15 December 1949.

League of Nations, *Official Journal*, Special Supplement No. 101.

S/RES/541(1983), adopted by the Security Council at its 2500th meeting on 18 November 1983.

S/RES/550(1984), adopted by the Security Council at its 2539th meeting on 11 May 1984.

S/RES/216(1965), adopted by the Security Council at its 1258th meeting on 12 November 1965.

S/RES/277(1970), adopted by the Security Council at its 1535th meeting on 18 March 1970.

S/RES/402(1976), adopted by the Security Council at its 1982nd meeting on 22 December 1976.

S/RES/733(1992), adopted by the Security Council at its 3039th meeting on 23 January 1992.

S/RES/746(1992), adopted by the Security Council at its 3060th meeting on 17 March 1992.

S/RES/751(1992), adopted by the Security Council at its 3069th meeting on 24 April 1992.

S/RES/767(1992), adopted by the Security Council at its 3101st meeting on 27 July 1992.

S/RES/775(1992), adopted by the Security Council at its 3110th meeting on 28 August 1992.

S/RES/794(1992), adopted by the Security Council at its 3145th meeting on 3 December 1992.

S/RES/2696(2023), adopted by the Security Council at its 9412th meeting on 7 September 2023.

S/RES/2711(2023), adopted by the Security Council at its 9477th meeting on 15 November 2023.

S/RES/2713(2023), adopted by the Security Council at its 9490th meeting on 1 December 2023.

A/RES/2262(XXII), adopted by the General Assembly at its 1594th meeting on 3 November 1967.

A/RES/31/6, adopted by the General Assembly at its 42nd meeting on 26 October 1976.

A/RES/2625(XXV), adopted by the General Assembly at its 1883rd meeting on 24 October 1970. (Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations).

A/RES/1514(XV), adopted by the General Assembly at its 947th meeting on 14 December 1960. (Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples).

Vienna Declaration and Programme of Action, adopted by the World Conference on Human Rights in Vienna on 25 June 1993.

- **Elektronik Kaynaklar**

<https://www.oas.org/juridico/english/treaties/a-40.html>, (12.08.2024).

https://www.idi-iil.org/app/uploads/2017/06/1936_bru_x_01_fr.pdf,
(10.07.2024).

<https://decisions.scc-csc.ca/scc-csc/scc-csc/en/item/1643/index.do>,
(12.08.2024).

<https://www.indyturk.com/node/59096/d%C3%BCnyadan-sesler/somaliland-afrika%E2%80%99da-yeni-bir-devlet-mi-do%C4%9Fuyor>,
(28.08.2024).

<https://www.thebrenthurstfoundation.org/news/somaliland-the-power-of-democracy/>, (09.11.2023).

<https://recognition.somalilandgov.com/wp-content/uploads/2013/01/The-recognition-of-Somaliland-Growing-international-engagement-and-backing.pdf>, (28.08.2024).

<https://2001-2009.state.gov/p/af/rls/fs/2007/96359.htm>, (28.08.2024).

<https://www.nytimes.com/2006/06/05/world/africa/05somaliland.html>,
(10.10.2023).

<https://www.ohchr.org/sites/default/files/vienna.pdf>, (09.09.2024).

https://www.pf.uni-lj.si/media/skrk_mnenja.badinterjeve.arbitrazne.komisije.1_10.pdf, (14.09.2024)

<https://www.icrc.org/en/law-and-policy/geneva-conventions-and-their-commentaries>, (16.09.2024).